

ERFGOEDONDERZOEK EN KENNISONTWIKKELING

Inspiratienota

FARO
Vlaams steunpunt voor
cultureel erfgoed

Juli 2024

COLOFON

Auteurs

Olga Van Oost en Alexander Vander Stichele i.s.m. het Lerend Netwerk Erfgoedonderzoek en Kennisontwikkeling 2023-2024

Redactie

Roel Daenen

Tekstredactie

Annemie Vanthienen

Vormgeving

Silke Theuwissen

Coverillustratie

Steve Michiels

Publicatiedatum

juli 2024

Verantwoordelijke uitgever

Olga Van Oost, FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw, Grasmarkt 105 bus 44, 1000 Brussel

Wettelijk depot

D/2024/11.524/4

Contact

Olga Van Oost
Algemeen directeur
olga.vanoost@faro.be
T +32 2 213 10 63

creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0

INHOUD

1	Introductie	4
	Doel, methodologie en opbouw van de inspiratienota	4
2	Erfgoed en onderzoek: een historisch gegroeide relatie	6
	Vragen en nog eens vragen ...	6
3	De academische status van onderzoek: een gevoelige snaar	8
	De houdbaarheid van het ‘curator-expertmodel’ (internationaal) in vraag gesteld	8
	Ruimte nemen voor het specifieke erfgoedonderzoek	9
	Iedereen onderzoeker, of toch niet?	10
	Het onderzoeksproces vraagt om een ‘onderzoekscyclus’	13
	De spiegeling aan academia: naar wetenschappelijke instellingen?	14
	Waardering en valorisatie: andere omgang met output - publicaties	15
	Samenwerking met academische instellingen	16
	Tot slot. Een inclusieve en dus kritische kijk op onderzoek	17
4	Voorwaarden en suggesties om op een volwaardige manier aan onderzoek te doen in een erfgoedcontext	18
	Gebrek aan tijd en middelen	18
	De plek van onderzoek in de organisatie	19
	Medewerkers met de juiste competenties	19
	Samenwerking met de (academische) onderzoekswereld	20
	De verbeeldingskracht aanwakkeren	20
5	Wat nu?	22
6	Bijlagen	23

Bijlage 1: Opzet en verslag van het Lerend Netwerk Erfgoedonderzoek en Kennisontwikkeling 2023-2024	23
Bijlage 2: Verslag gespreks- en discussietafel tijdens Groot Onderhoud 2024	28
Bijlage 3: De rollen van externen bij onderzoek in erfgoedorganisaties	30

1 Introductie

Wat betekent ‘onderzoek’ in een erfgoedcontext? Wie is ‘onderzoeker’? Hoe kunnen we onderzoek een meer centrale plaats geven in de organisatie en maximaal valoriseren? Waarom ligt de relatie tot ‘academisch onderzoek’ zo gevoelig?

Vertrekkend van deze schijnbaar eenvoudige vragen zette FARO in 2023 het Lerend Netwerk Erfgoedonderzoek en Kennisontwikkeling op. Daaraan namen een vijftiental geëngageerde erfgoedmedewerkers deel. Met dit lerend netwerk bogen we ons over deze en nog een resem andere vragen omtrent de betekenis van ‘onderzoek’ in een erfgoedcontext. Het resultaat van dit denk-, praat- en doe-werk vindt u samengevat in deze inspiratienota.

Met het lerend netwerk voerden we intense gesprekken, waarbij we ons lieten inspireren door relevante inzichten uit de internationale literatuur en praktijk; om zo tot vaststellingen te komen. We belichtten het thema uitgebreid en vanuit verschillende hoeken, maar werden ons gaandeweg ook bewust van de beperktheid ervan en het feit dat er wellicht hiaten en blinde vlekken in onze analyse zitten.

Parallel aan deze inspiratienota wijdden we in het juninummer (2024) van *faro | tijdschrift over cultureel erfgoed* een dossier aan het thema ‘onderzoek’.¹ Verschillende deelnemers van het lerend netwerk schreven een bijdrage.

DOEL, METHODOLOGIE EN OPBOUW VAN DE INSPIRATIENOTA

Met deze inspiratienota brengen we de bevindingen van het lerend netwerk samen, en denken we vooral na over de toekomst van onderzoek in een erfgoedcontext. We organiseerden vier dagvullende sessies, telkens gekoppeld aan een werkbezoek in een museum. Elke sessie ging gepaard met een intense voorbereiding, inclusief leesvoer. In de bijlagen bij deze nota beschrijven we de opzet, het doel en het verloop van deze sessies. Ook een overzicht van de deelnemers is daarbij opgenomen. De documentatie vormt de basis voor deze inspiratienota.

De nota is verre van exhaustief, noch is de inhoud ervan in stenen tafels gebeiteld. Vandaar de nadruk op ‘inspiratie’. We reiken een aantal ideeën of voorstellen aan om te komen tot een (ver)brede invulling van wat onderzoek in een erfgoedcontext is, kan of zou moeten zijn. Daarnaast hebben we de expliciete bedoeling om het thema ‘onderzoek’ in de context van erfgoedwerk hoger op de (beleids-)agenda te plaatsen. Deze inspiratienota dient bijgevolg idealiter als startpunt voor een bredere discussie.

De opbouw van de inspiratienota is als volgt. In ‘Erfgoed en onderzoek: een historisch gegroeide relatie’ kaderen we de probleemstelling verder, en formuleren we de vragen die leven rond de bepaling van erfgoedonderzoek. ‘De academische status van onderzoek: een gevoelige snaar’ bevat de kern van het betoog met aandacht voor de grote discussiepunten én met voorstellen om ze aan te pakken. In een volgende deel, ‘Voorwaarden en suggesties om op een volwaardige manier aan onderzoek te doen in een erfgoedcontext’ bekijken we vervolgens de voorwaarden die nodig zijn om onderzoek in de cultureel-erfgoedsector te stimuleren en te valoriseren. De inspiratienota sluiten we in ‘Wat nu?’ voorlopig af met

¹ Lees het dossier ‘Onderzoek’ online in *faro*: https://issuu.com/faronet/docs/faro_2024_17_2_issuu

Zie ook: Olga Van Oost en Alexander Vander Stichele (2024), Een nieuw begin. Hoe belangrijk is onderzoek nu écht? *faro | tijdschrift over cultureel erfgoed*, 17(2), 36-37; Alexander Vander Stichele en Olga Van Oost (2024), Tijd voor nieuwe kansen. Erfgoedonderzoek en kennisontwikkeling. *faro | tijdschrift over cultureel erfgoed*, 17(2), 38-43.

feedback en suggesties voor de toekomst. Die verzamelden we tijdens het Groot Onderhoud van 30 mei 2024 in Hasselt.² Zoals aangegeven, is in de bijlagen de opzet en het verslag te vinden van het Lerend Netwerk Erfgoedonderzoek en Kennisontwikkeling 2023-2024.

² Zie het verslag <https://faro.be/publicaties/verslag-groot-onderhoud-2024-de-toekomst-nu>

2 Erfgoed en onderzoek: een historisch gegroeide relatie

Erfgoedorganisaties hebben een bijzondere relatie tot onderzoek en kennisproductie. Dat blijkt in het bijzonder uit de geschiedenis van collecties en musea. Het oorspronkelijke doel was vaak om aan de hand van objecten, curiositeiten, naturalia etc. vat te krijgen op ‘de wereld’. Het verzamelen en bestuderen van objecten en collecties hielp om te leren begrijpen. Het is dan ook niet toevallig dat de eerste verzamelingen in de context van een *studiolo*, een studeerkamer of een bibliotheek werden aangelegd. Toen de moderne musea zich tot publieke instellingen ontpopten, was de studie van de collecties nog steeds een stevig fundament. Het Ashmolean Museum in Oxford (1683) is hier, als studiecentrum bij uitstek en een van de eerste publiek toegankelijke musea ter wereld, een heel goed voorbeeld van. Ook bibliotheken en archieven ontstonden vanuit het verlangen om kennis te verzamelen en vast te leggen, met als doel het begrijpen, verklaren en niet-vergeten.

Die sterke link tussen collectiebeherende instellingen en onderzoek of kennisproductie is er nog steeds. Dat blijkt zowel uit de literatuur – het aantal titels die expliciet gaan over onderzoek in de context van erfgoedwerk en/of -organisaties lijkt jaar na jaar te stijgen – als uit meer beleidsgerichte documenten en initiatieven. Zo kreeg ‘onderzoek’ een prominentere plek in de pas herziene internationale museumdefinitie van ICOM (2022). Net zoals in het Cultureelerfgoeddecreet (23/12/2021), dat het kader vormt voor de erkenning en subsidiëring van cultureel-erfgoedorganisaties in Vlaanderen. Daarin wordt onderzoek expliciet gethematiseerd als een van de vijf basisfuncties waaraan een erkende collectiebeherende erfgoedorganisatie dient te voldoen. Ook voor FARO, het Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed, is onderzoek een kerntaak. En heel wat andere erfgoedorganisaties, zoals de landelijke dienstverlenende rollen, zetten in op onderzoek en doen actief aan kennisopbouw en -deling.³

VRAGEN EN NOG EENS VRAGEN ...

Hoewel het belang van ‘onderzoek’ dus in binnen- en buitenland wordt erkend, is de bepaling van wat het inhoudt veel minder helder. Hebben we het dan per definitie over een vorm van ‘academisch (kunst-) historisch onderzoek’, en over onderzoekers met een academische achtergrond? Wat dan met het (academisch) sociaalwetenschappelijk onderzoek, zoals bezoekersstudies? Of wat met het toenemend aantal trajecten in organisaties waarbij beroep wordt gedaan op de kennis en expertise van diverse teamleden, die daarom niet de (al dan niet formele) functie van ‘onderzoeker’ hebben? Trajecten waarbij men in teamverband onderzoekt, bestudeert en gezamenlijk komt tot kennis- en praktijkontwikkeling? En bij uitbreiding, hoe benoemen we dan dergelijke trajecten waarbij externen, vaak buitenstaanders of leken, worden betrokken? Zijn dit dan geen bonafide onderzoekstrajecten?

Daarnaast moeten we een kat een kat noemen. ‘Onderzoek’ mag dan wel een kernfunctie zijn voor heel wat organisaties, toch merken we dat er voortdurend gezocht wordt naar een evenwicht met andere functies. Denk dan bv. aan het verzamelen, behouden, beheren en (digitaal) ontsluiten van de collectie, de ontwikkeling van een tentoonstellingsbeleid, de vormgeving van de publiekswerking, de inspanningen om het publieksbereik te verhogen ... Personeelstijd en financiële middelen zijn in erfgoedorganisaties doorgaans beperkt, en dan is het zoeken naar de ‘efficiëntste’ inzet ervan. Veelgehoord is dat het onderzoek toch “even dient te wachten omdat andere taken meer prioriteit hebben”, althans op korte

³ Jan Stuyck (2024), That which does remain. Over onderzoek en dienstverlening. *faro | tijdschrift over cultureel erfgoed*, 17(2), 70-73.

termijn. Of de doelstellingen van het onderzoeksbeleid beperken zich tot het faciliteren van onderzoek van en door anderen, zoals studenten.⁴

Kortom, het belang van onderzoek wordt op het eerste gezicht eerder bevestigd dan in vraag gesteld. Maar wat betekent dit nu precies in een erfgoedcontext? Wie is 'onderzoeker' en wie niet? En wordt er in erfgoedorganisaties voldoende aandacht besteed aan deze kerntaak: waarom wel of niet? Tot slot: welke voorwaarden zijn er nodig om deze kerntaak volwaardig te ontwikkelen in een erfgoedcontext?

⁴ Deze vaststelling is overigens niet nieuw. Dat was ook een bevinding in dit doctoraatsonderzoek uit 2009: O. Van Oost (2009), *Het Museumvraagstuk. Een historisch-theoretisch onderzoek naar het kunstmuseumconcept in de moderniteit gekoppeld aan een vergelijkende analyse van het museumbeleid en enkele gevalstudies in Vlaanderen en Nederland*. Brussel. VUB. Digitaal te raadplegen via de FARO-bibliotheekcatalogus.

De organisatie CODART publiceerde in 2023 eveneens een onderzoeksrapport over de ruimte die 'de conservator' heeft om onderzoek te doen. Ook hier kwam men tot de vaststelling dat het onderzoek vaak onder druk staat. Zie Maartje Beekman (2024), *Conservator van de toekomst. Van vele markten thuis*. *faro | tijdschrift over cultureel erfgoed*, 17(2), 44-47.

3 De academische status van onderzoek: een gevoelige snaar

In de *Dictionary of Museology* (2023) wordt ‘onderzoek’ (in een museale context) omschreven als: “*Museum research is a multi-faceted, discursive, complex process of thoughtful and careful enquiry undertaken across all areas of museum work and performed by museum professionals researchers, academics, artists, the audience and/or other stakeholders.*”⁵ De definitie geeft nog aan dat onderzoek collectie-, discipline- of praktijkgebaseerd of praktijkontwikkelingsgericht kan zijn. Ook Emily Pringle stipt in haar boek *Rethinking Research in the Art Museum* (2020)⁶ het onderscheid tussen deze verschillende vormen van onderzoek aan. Olof Sigfúsdóttir (2022)⁷ gaat dan weer uit van vijf modellen van museumgebaseerd onderzoek. Zij onderscheidt het curator-expertmodel, het laboratoriummodel, het praktijkgebaseerd onderzoeksmodel, co-onderzoek met gemeenschappen en het museologisch model. Daarnaast kent ook de praktijk van het artistiek onderzoek steeds meer weerklank.

Typologieën over vormen van onderzoek in een museale of erfgoedcontext zijn er dus wel. Maar in de praktijk, op de werkvloer, is het toch vooral wazigheid troef over het begrip onderzoek in een erfgoedcontext. Daarover hadden we meteen consensus binnen het lerend netwerk. Over welk type onderzoek gaat het precies? Hierbij wordt al snel een koppeling gemaakt met onderzoek dat in academische context wordt verricht en leidt tot het schrijven van een scriptie, een doctoraat of *peer reviewed* artikelen.⁸

Onderzoek wordt dus nog vaak vereenzelvigd met academisch onderzoek; waarbij het idealiter wordt gelegitimeerd door de link met een universiteit, hogeschool of andere erkende onderzoeksinstituten. Hoewel er historisch een sterke link is tussen erfgoedinstellingen en de klassieke onderzoeksinstituten, ligt eenzelfde legitimiteit vandaag niet meer voor de hand. En hiermee raken we een gevoelige snaar bij erfgoedonderzoekers: welke status heeft onderzoek dat wordt uitgevoerd in een erfgoedcontext? Zeker voor erfgoedonderzoekers die zelf actief (geweest) zijn in een academische context (en zo zijn er heel wat) of die er nog deels aan de slag zijn, speelt deze kwestie. Is het onderzoek dat ze nu doen minder waardevol dan dat wat ze in een academische context verrichtten? Of heeft dit onderzoek zijn eigen waarde, gegeven de contextspecificiteit ervan?

DE HOUDBAARHEID VAN HET ‘CURATOR-EXPERTMODEL’ (INTERNATIONAAL) IN VRAAG GESTELD

In de literatuur wordt onderzoek dat vanuit een strikt academische bril wordt bekeken het ‘curator-expertmodel’⁹ genoemd (zie de hierboven aangehaalde typologie van Sigfúsdóttir). Het traditionele onderscheid tussen fundamenteel en meer praktijkgericht onderzoek is daarbij richtinggevend, waarbij het eerste hoger (want academischer) wordt ingeschat dan het tweede. De relevantie en het belang van

⁵ François Mairesse (Ed.) (2023), *Dictionary of Museology*, 1st edition. ICOM / London: Routledge, p. 471.

⁶ Emily Pringle (2020), *Rethinking Research in the Art Museum*. London: Routledge.

⁷ Ólöf Gerður Sigfúsdóttir (2022), Museum-based research: a typological exploration. *Museum Management and Curatorship*, 37(4), 437-448.

⁸ Dit blijkt ook uit het meerjarige onderzoeksproject CHARTER, dat door de European Cultural Heritage Skills Alliance werd opgeleverd in 2024. Zie: www.charter-alliance.eu.

⁹ Sigfúsdóttir spreekt in haar Engelstalige artikel over het ‘scholar-expert model’. Wij vertaalden het als ‘curator-expertmodel’.

onderzoek uitgevoerd door academische onderzoeksinstituten staat buiten kijf. Daar gaat het hier niet om. Maar er ontstaat wel een probleem wanneer het vele relevante onderzoek dat gebeurt door erfgoedorganisaties (bv. praktijkgebaseerd, co-onderzoek, artistiek onderzoek ...) onder de radar blijft én zelfs als 'inferieur' wordt beschouwd.

Deze vaststelling doen we overigens niet uitsluitend in Vlaanderen. Emily Pringle, die als senior onderzoeker jarenlang verbonden was aan de Tate-musea in het Verenigd Koninkrijk, kwam eveneens tot deze bevinding in het eerder vermelde boek *Rethinking Research in the Art Museum* (2020). Vanuit haar eigen onderzoek en praktijkervaring merkte ze de tweespalt op, én kaartte ze ook het machtsonevenwicht aan dat hier meespeelt. Een onevenwicht op het niveau van de *gepercipieerde* waarde van het onderzoek op zich, maar ook op het niveau van medewerkers. Met dit laatste bedoelen we de aanname dat iemand zonder de formele functietitel van 'onderzoeker', bijvoorbeeld een publiekswerker, per definitie geen (goed) onderzoek zou kunnen doen.

Boeiend is dat Pringle een lans breekt voor een (her)waardering van meer praktijkgericht onderzoek; waarbij ze zowel doelt op onderzoek dat primair de brede erfgoedpraktijk als insteek heeft, als onderzoek dat groeit vanuit en plaatsvindt binnen de erfgoedpraktijk. Voorwaarde hierbij is wel dat er steeds sprake is van een concrete onderzoeksvraag (hoe beperkt en/of toegepast die ook mag zijn) en er gebruik wordt gemaakt van een duidelijk plan van aanpak (onderzoeksplan) met aangepaste methodologische keuzes.

De invulling, betekenis en waarde van praktijkgebaseerd onderzoek vraagt wel nog verdere uitdieping en definiëring. Dit is evenwel zeer relevant omdat het omgekeerd ook kan bijdragen aan een andere kijk op het klassieke academische onderzoek.

PLEIDOOI

Kortom, onderzoek in de erfgoedcontext is méér dan academisch onderzoek. Erken de waarde aan niet-academisch erfgoedonderzoek en behandel het als evenwaardig.

We pleiten voor een grotere bewustwording over het belang, de diversiteit en evenwaardigheid van niet-klassieke en/of minder voor de hand liggende vormen van erfgoedonderzoek, en dit in zowel de erfgoed- als de academische wereld, als bij beleidsmakers.

RUIMTE NEMEN VOOR HET SPECIFIEKE ERFGEDONDERZOEK

Het onderzoek dat gebeurt in de context van een erfgoedorganisatie of -plek is dus vaak anders dan het academische, omdat het praktijkgebaseerd of objectgebaseerd is. Maar ook inhoudelijk, naar thema's en aanpak, zijn er grote verschillen. In die mate zelfs dat we er specifieke aandacht voor vragen.

Niet zelden zien we dat musea, archieven of erfgoedbibliotheken worden gebruikt als plaats om de resultaten van onderzoek, dat buiten de erfgoedcontext plaatsvond, te ontsluiten, bijvoorbeeld met een tentoonstelling. In die zin is de tentoonstelling een medium om de elders opgedane kennis te representeren en te delen. Dit is een zeer gekende praktijk. En hoewel ze in samenwerking met de erfgoedorganisatie gebeurt en legitiem is, bevestigt ze wel opnieuw een manier van werken waarbij het academische onderzoek de erfgoedcontext hanteert voor de eigen doeleinden.

Daarnaast is er erfgoedonderzoek, dat écht samenhangt met de context van het museum, het archief, de erfgoedbibliotheek of andere erfgoedorganisatie. Herkomstonderzoek bijvoorbeeld. De context van de organisatie, de historie van de verwerving, de manier waarop het stuk werd beschreven in het collectiemanagementsysteem, de tentoonstellingen die ermee werden gemaakt, de kijk van de bezoekers

erop ...: in dergelijk onderzoek is de erfgoedorganisatie niet zomaar een plek maar is ze alles betekend. Dit onderzoek behoort de erfgoedorganisatie toe, en het zou dus maar al te evident zijn dat er in huis op wordt ingezet.

Wat eveneens (te) vaak wordt vergeten, is dat de erfgoedorganisatie ook zélf nieuwe kennis genereert. Dat is trouwens een grote kracht van erfgoedorganisaties, al zijn ze zich hier nog steeds te weinig van bewust. Dat stellen ook Peter Bjerregaard en de coauteurs in *Exhibitions as Research. Experimental Methods in Museums* (2020). Keuzes en interventies als de selectie van bepaalde objecten, de narratieven die worden ontwikkeld, de interactie met de plek en de scenografie, de eventuele cocreatie met erfgoedgemeenschappen en bezoekers, de receptie ervan door bezoekers ... dragen sterke onderzoeks- en kenniscomponenten in zich. Maar momenteel worden die zelden echt opgemerkt, laat staan dat er ruimte voor wordt gemaakt in het onderzoeksbeleid van de erfgoedorganisatie. Dat lijkt ons een grote gemiste kans.

Doordat de praktijk en finaliteit van heel wat erfgoedonderzoek fundamenteel anders zijn dan in het klassieke academische onderzoek, zijn vaak ook aangepaste of alternatieve methodologieën vereist. Sommige van deze methodes worden ook gebruikt in een academische context, andere zijn eerder experimenteel te noemen. Een voorbeeld hiervan is mondelinge geschiedenis. Deze methode zit in veel erfgoedpraktijken op de wip tussen onderzoek en collectie. Aan de ene kant is mondelinge geschiedenis een beproefde onderzoeksmethode in de (academische) historiografie en worden in sommige collecties mondelinge bronnen bewaard om objecten beter te onderzoeken en documenteren. Aan de andere kant leggen steeds meer collectiebeherende cultureel-erfgoedinstellingen collecties aan van levensverhalen op basis van interviews. Die beschouwen ze eerder als 'collectie' dan als 'onderzoek'. Ook andere methoden om immateriële en/of materiële (erfgoed)praktijken te documenteren en verder te onderzoeken, artistieke onderzoekspraktijken of bijvoorbeeld het tentoonstellen als onderzoeksmethode zijn zinvol om verder verkend en verspreid te worden. Op hun beurt kunnen ze meer traditionele onderzoeksmethoden bevruchten en versterken.

PLEIDOOI

Kortom, de erfgoedorganisatie is *zelf* een kennisproducerende omgeving. Maak ruimte voor het specifieke erfgoedonderzoek en geef het de erkenning die het verdient.

We pleiten ervoor om erfgoedorganisaties meer als kennisproducerende organisaties te erkennen en te benaderen. Dit betekent dat er in het onderzoeksbeleid van de organisatie ruimte voor wordt gemaakt, dat er middelen zijn om dit te realiseren en dat deze specifieke vormen van kennisproductie zowel maatschappelijk, wetenschappelijk als beleidsmatig gevaloriseerd worden.

IEDEREEN ONDERZOEKER, OF TOCH NIET?

In de erfgoedwereld zijn participatie, cowaardering en cocreatie geen loze begrippen. De idee dat erfgoed betekenis krijgt dankzij individuen en gemeenschappen in de meest brede zin van het woord is intussen sterk ingebed. Ook op onderzoeksvlak stelt deze tendens ons voor uitdagingen. De specifieke en unieke positie van de curator-expert of formeel aangestelde onderzoeker wordt steeds meer in vraag gesteld. De toenemende aandacht voor praktijkgebaseerd onderzoek, waarbij meer mensen van nabij in het onderzoeksproces worden betrokken en erkend, toont dit ook aan.

Betekent dit nu dat iedereen dan per definitie ook onderzoeker wordt? Wat zorgt ervoor dat iemand deze functietitel al dan niet (tijdelijk) kan/mag dragen? En wil iedereen dit wel? Deze vragen leverden veel discussie op tijdens het lerend netwerk; de uitkomsten zijn niet zo eenduidig.¹⁰

Hoewel we het als erfgoedorganisaties belangrijk vinden om hierin zo democratisch mogelijk te zijn, zou het volgens ons ook problematisch zijn als de term onderzoeker zodanig wordt verbreed dat hij de facto wordt uitgehold. Voortbouwend op de inzichten rond het participatieve werken in een erfgoedcontext, de interessante evoluties inzake burgerwetenschap en de vele kansen en mogelijkheden die ze bieden op onderzoeksvlak, waagden we ons met het lerend netwerk aan de opmaak van een participatietaart voor erfgoedonderzoek.

Kernidee hierbij is dat, naargelang de specifieke fase in de onderzoekscyclus (zie verder), externen, op hun eigen aangeven en ritme, meer of minder kunnen of mogen bijdragen tot het onderzoek en hiervoor gewaardeerd worden. Van de erfgoedorganisatie wordt ondersteuning verwacht. Die kan verschillende vormen aannemen zoals coaching, advisering, structuur en leiderschap, maar ook luisterbereidheid en ruimte voor de deelnemers. Dit vereist andere competenties dan die waartoe onderzoekers doorgaans opgeleid worden (het is niet iedereen gegeven). En bovenal: een zeer goede voorbereiding en planning, waarbij er, samen met de externen, duidelijke keuzes gemaakt worden over de mate van inbreng en verdeling van verantwoordelijkheden tijdens de verschillende fases van het onderzoek. En waarbij er rekening mee gehouden wordt dat deze inbreng kan en mag variëren doorheen de tijd. Sommige deelnemers groeien bijvoorbeeld door tijdens hun deelname en nemen graag wat meer of andere verantwoordelijkheden op, terwijl anderen dan weer liever een stapje terugzetten. Typerend voor eender welke geslaagde participatieve werking is dat het kader waarbinnen gewerkt wordt, voor iedereen helder is.

PLEIDOOI

Kortom, niet iedereen is erfgoedonderzoeker maar participatie is een sleutelbegrip. Gebruik de participatietaart om participatie bij erfgoedonderzoek in goede banen te leiden.

We pleiten voor de verdere exploratie van de participatieve onderzoekspraktijken, waarbij er ruimte is om de inbreng van zowel leken als professionals op elk moment ten volle te waarderen en te valoriseren. De participatietaart kan daarbij helpen. Idealiter is hier al aandacht voor tijdens de opleiding tot erfgoedprofessional.

¹⁰ Bram Beelaert (2024), Met mensen in de diepte gaan. Onderzoek en participatie op maat. *faro | tijdschrift over cultureel erfgoed*, 17(2), 54-59; Jacqueline van Leeuwen (2024), Iedereen onderzoeker? *faro | tijdschrift over cultureel erfgoed*, 17(2), 60-63.

> Zie ook bijlage 3: de rollen van externen bij onderzoek in erfgoedorganisaties

DE ROLLEN VAN EXTERNEN

bij onderzoek in erfgoed-organisaties

- ASSISTENT**
Externen verwerken bestaande data, bv. door transcripties te maken of te verbeteren. Externen zijn niet betrokken bij de analyse of interpretatie van de verzamelde data. Ze voegen zelf ook geen nieuwe data toe.
- COMMUNICATOR**
Externen zijn betrokken bij het uitvoeren van het onderzoek: ze zoeken zelf data op, verrijken data (bv. door een classificatie of metadata toe te kennen) en/of zorgen dat de data correct geregistreerd en doorgegeven worden.
- DATAVERZAMELAAR**
Externen zijn betrokken bij het uitvoeren van het onderzoek: ze zoeken zelf data op, verrijken data (bv. door een classificatie of metadata toe te kennen) en/of zorgen dat de data correct geregistreerd en doorgegeven worden.
- KLANKBORD**
Externen geven hun mening bij de start van het onderzoeksproject: de vraagstelling, mogelijke bronnen, de aanpak.
- MEDEONDERZOEKER**
De externen hebben inspraak in de formulering van de probleemstelling en de keuze van de methodiek. Hun voornaamste taak is het verzamelen, analyseren en interpreteren van de data.
- ONDERZOEKER**
In opdracht van een erfgoedorganisatie voeren externen (tegen betaling) een onderzoek uit. De externen zijn verantwoordelijk voor de kwaliteit van het onderzoek.
- ORGANISATOR**
Externen (zowel vanuit een professionele rol als vanuit een vrijwillig engagement) bepalen de probleemstelling van een onderzoek. Zij zorgen doorgaans ook voor de financiering.
- PROJECTPARTNER**
Externen bepalen samen met de erfgoedorganisatie de probleemstelling en de onderzoeksmethodiek. Beide partijen dienen samen een onderzoeks-aanvraag in, met daarin: doelstellingen, begroting en projectplan.

HET ONDERZOEKSPROCES VRAAGT OM EEN ‘ONDERZOEKSCYCLUS’

Een open en inclusief onderzoeksbeleid zoals hierboven beschreven, betekent dus niet dat alles onderzoek is of dat iedereen per definitie onderzoeker is. Rest de vraag hoe we onderzoek dan als proces kunnen beschrijven? Een emblematisch voorbeeld is de praktijk van het ‘registreren en beschrijven’: is dit onderzoek of eerder een praktijk die onderzoek voorafgaat?

Om vat te krijgen op deze vraag en op het onderzoeksproces, bleek het heel zinvol om te bekijken of en hoe het doorlopen van de volledige onderzoekscyclus (*zie afbeelding*) ons daarbij kan helpen.

> *Research Data Lifecycle* by [LMA Research Data Management Working Group](#) (CC BY-NC 4.0).

Dankzij deze oefening werden we ons ervan bewust dat er in de erfgoedpraktijk veel meer activiteiten als onderzoek te onderscheiden zijn dan we op het eerste gezicht hadden vermoed. Denk daarbij ook nog even terug aan wat we eerder in deze nota als specifiek erfgoedonderzoek hebben benoemd, en de noodzaak om het te erkennen en te valoriseren. Vaak wordt onderzoek verengd tot de fases van de analyse en rapportage; maar dit zijn slechts twee onderdelen van een bredere en volwaardige onderzoekscyclus. Dit komt vandaag veel sterker tot uiting omdat digitale processen veel belangrijker worden in de werking, en er als gevolg daarvan steeds meer data worden gegenereerd. Met die data wordt opnieuw aan de slag gegaan: ze kunnen worden hergebruikt, verrijkt en verder getransformeerd. In essentie draait het hierbij om het op een integrale en geïntegreerde, transparante en gestructureerde manier omgaan met data. In die zin is het onderzoeksbeleid van een erfgoedorganisatie van begin tot eind nauw verweven met het databeleid en zijn er bijgevolg veel meer collega's direct en indirect bij betrokken.

De bijna natuurlijke koppeling van een onderzoeksbeleid aan een (digitaal) databeleid was voor de deelnemers van het lerend netwerk een heel groot inzicht. Het was bovendien opnieuw een bevestiging dat de functie ‘onderzoek’ bij meerdere personen in de organisatie kan zitten.¹¹

¹¹ Olga Van Oost (2024), Alles is informatie en data. Interview met Saskia Scheltjens. *faro | tijdschrift over cultureel erfgoed*, 17(2), 48-53.

PLEIDOOI

Kortom, wanneer we met onderzoek bezig zijn, zouden we eveneens moeten nadenken over de vraag welke data dit genereert en hoe die in een databeleid passen.

We pleiten ervoor om ook in een erfgoedcontext oog te hebben voor de bredere onderzoeksproces en alle daaraan verbonden processen. Dit plaatst onderzoek in het hart van elke organisatie én toont de inherente link aan met het bredere databeleid van een organisatie.

DE SPIEGELING AAN ACADEMIA: NAAR WETENSCHAPPELIJKE INSTELLINGEN?

De vraag naar meer en een betere erkenning van erfgoedonderzoek en van erfgoedorganisaties als instellingen die een onderzoeksfocus kunnen hebben, is ook van belang op een meer operationeel en praktisch vlak. Zo is er het feit dat erfgoedorganisaties meestal niet het statuut hebben van 'wetenschappelijke onderzoeksinstelling'. Dit statuut is nodig wanneer een instelling zoals een universiteit of een andere onderzoeksinstelling bij onderzoeksfondsen zoals het FWO-Vlaanderen budget wil aanvragen. Het statuut is eveneens belangrijk voor de aanvraag van Europese onderzoeksmiddelen.

Op federaal vlak is de situatie anders. Er bestaat immers geen federaal cultuurbeleid en er is evenmin een federale cultuurminister. Maar de grote culturele instellingen zoals de KBR, het Algemeen Rijksarchief, KMSKB, KMKG, het AfricaMuseum of het KIK-IRPA, worden wel expliciet erkend als 'wetenschappelijke instelling' (wat ze de facto ook altijd geweest zijn). Ze vallen dan ook onder het Federaal Wetenschapsbeleid.

Er zijn in Vlaanderen enkele organisaties zoals KMSKA, AMSAB-ISG, KADOC en het Agentschap Onroerend Erfgoed die dit statuut wel degelijk hebben.¹² Soms omdat ze gelieerd zijn aan een universiteit, soms omdat ze rechtstreeks onder de Vlaamse overheid vallen. Dit creëert een wat vreemde situatie binnen het officieel erkende erfgoedlandschap. Er is immers niet zoiets als een 'gedeeld speelveld' wanneer het op toegang tot onderzoeksfondsen en -middelen aankomt. We zouden dit graag anders zien.

De samenwerking tussen erfgoedorganisaties en de academische wereld is sowieso waardevol en na te streven (zie ook verder), maar idealiter gebeurt dit vanuit gelijkwaardigheid. Nu is dat niet het geval omdat de wetenschappelijke instelling steeds de hoofdpromotor van het project zal zijn, en dus ook de middelen zal ontvangen om het onderzoeksproject uit te voeren. Inspirerend op dat vlak zijn de mogelijkheden binnen het Federaal Wetenschapsbeleid om een FED-tWIN samenwerking aan te vragen.¹³

¹² Er zijn dus zowel federale als Vlaamse erkende wetenschappelijke instellingen.

¹³ Olga Van Oost (2024), Zoeken en onderzoeken. Onderzoek op het snijpunt tussen de erfgoed- en academische wereld. Interview met Marjan Doom. *faro | tijdschrift over cultureel erfgoed*, 17(2), 68-69. Ook in Denemarken wordt op een geslaagde manier verbinding gemaakt tussen musea en universiteiten. Dat bleek o.a. uit het interview met Merete Sanderhoff. Zie Olga Van Oost (2023), Onderzoek: grondstof van het museum. Interview met Merete Sanderhoff, curator van het SMK. *faro | tijdschrift over cultureel erfgoed*, 16(4), 6-11.

PLEIDOOI

We pleiten voor de verkenning van de mogelijkheden en voorwaarden om meer erfgoedorganisaties als ‘wetenschappelijke instelling’ te erkennen, zowel omwille van het symbolische belang als omwille van de toegang tot onderzoeksmiddelen (waar momenteel geen of slechts beperkte toegang toe is) en de andere voordelen op organisatorisch vlak die ermee gepaard gaan (bv. verlaagde RSZ-bijdragen of het model van de FED-tWIN-projecten).

WAARDERING EN VALORISATIE: ANDERE ONGANG MET OUTPUT - PUBLICATIES

De vraag naar de mogelijkheid tot erkenning van erfgoedinstellingen als wetenschappelijke instellingen is één stap. Een andere vraag die vervolgens opduikt, is die van de waardering en valorisatie van de onderzoeksoutput.

Doordat publicaties voor andere types onderzoek minder goed passen als output, bv. praktijkgebaseerd/artistiek onderzoek, is het niet makkelijk om de resultaten hiervan duurzaam te verankeren in de organisatie en de bredere (academische) onderzoekswereld. Heel concreet bedoelen we dat niet-academische publicaties, of andere vormen van onderzoeksoutput zoals het opzetten van een tentoonstelling, het ontwikkelen van specifieke praktijken, video's of podcasts ... niet of nauwelijks erkend worden door bijvoorbeeld het Web of Science of het reguliere academische accreditatiesysteem. Het gevolg? Teksten voor tentoonstellingscatalogi of andere vormen van niet-courante onderzoeksoutput worden als niet, of op zijn minst minder, wetenschappelijk beschouwd. Ook al vragen ze evengoed de inzet van onderzoekstijd en -middelen, vertrekken ze van een specifieke onderzoeksvraag en gebruiken ze een aangepaste methodologie. Bovendien bereiken ze vaker een ander en breder publiek dan louter academici; wat ook voor deze laatste interessant kan zijn.

PLEIDOOI

Kortom, voor erfgoedorganisaties zou het een grote stap vooruit zijn als hun onderzoeksoutput de plaats krijgt die hij verdient en als dusdanig gewaardeerd wordt in de bredere (academische) onderzoekswereld. Omgekeerd heeft de academische wereld nu te weinig toegang tot de brede waaier aan onderzoeksoutput, die de erfgoedwereld rijk is. Hierdoor missen beide domeinen veel kansen, ook om nieuw onderzoek te ontwikkelen.

We pleiten dan ook voor de waardering en valorisatie van de output van erfgoedorganisaties.

SAMENWERKING MET ACADEMISCHE INSTELLINGEN

Universiteiten en hogescholen zijn de kennisinstellingen bij uitstek. Niet alleen leiden ze jaarlijks heel wat jongeren op waarvan een deel later professioneel in de erfgoedsector aan de slag gaat. Daarnaast behoort het opzetten en uitvoeren van onderzoek tot hun kerntaak. In die zin zijn ze ook voor erfgoedorganisaties in Vlaanderen de meest aangewezen aanspreekpunten en partners op onderzoeksvlak. Toch leeft bij erfgoedorganisaties een zekere frustratie als ze het hebben over de wijze waarop die samenwerking soms vorm krijgt. Dit bleek alvast uit de gesprekken tijdens de bijeenkomsten van het lerend netwerk en in de rand daarvan.

Nogal wat academische onderzoekers claimen een kennismonopolie en lijken wat neer te kijken op het onderzoek dat op dagdagelijkse basis in erfgoedorganisaties gebeurt. Door hun statuut als wetenschappelijke instelling (zie boven) beschikken ze over een zekere symbolische en financiële macht, die ervoor zorgt dat ze doorgaans het voortouw mogen en kunnen nemen in onderzoeksprojecten. Er is met andere woorden sprake van een onevenwichtige machtsrelatie. Die uit zich soms in het herleiden van de erfgoedorganisatie, -praktijk en -collectie tot louter onderzoeksobject en het niet erkennen van de aanwezige kennis en expertise. Wat logischerwijze tot frustratie leidt. Vandaar de hierboven reeds vermelde wens van sommigen om ook het epitheton ‘wetenschappelijke instelling’ te kunnen verwerven, met alle voordelen van dien.

Desondanks zijn er ook veel positieve verhalen over de samenwerking met academische partners. Alle deelnemers aan het lerend netwerk verwezen naar projecten die voortreffelijk verliepen, tot wederzijdse tevredenheid. En geen enkele deelnemende erfgoedorganisatie wijst toekomstige samenwerkingen bij voorbaat af. Daarvoor zijn de (potentiële) baten te groot. Essentieel voor een harmonieuze samenwerking is de wijze waarop die vorm krijgt, de relatie die de partners tot elkaar hebben en de mate van medezeggenschap die ze hierbij krijgen.¹⁴

PLEIDOOI

Kortom, een erfgoedorganisatie produceert kwalitatief hoogstaande kennis. Zoek naar de win-win met de academische partners en valoriseer elkaars output.

We pleiten voor (nog) meer samenwerking tussen erfgoedorganisaties en academische onderzoeksinstituten, vertrekkend vanuit ieders uniciteit en sterktes en gebaseerd op principes van evenwaardigheid en gedeeld zeggenschap. En bewust van het financieringsonevenwicht, de verschillende mogelijkheden op het vlak van onderzoeksvalorisatie en de implicaties (zowel positief als negatief) die dit mogelijk kan hebben op de samenwerking.

¹⁴ Karolien De Clippel (2024), Hoe van de nood een deugd maken? Mode-erfgoed als trait d'union. *faro | tijdschrift over cultureel erfgoed*, 17(2), 64-67.

TOT SLOT. EEN INCLUSIEVE EN DUS KRITISCHE KIJK OP ONDERZOEK

We pleiten in deze inspiratienota voor een inclusieve, open opvatting over erfgoedonderzoek. Dat betekent een meer inclusieve kijk op de betekenis van onderzoek, zeker in relatie tot academisch onderzoek dat door een universiteit of hogeschool wordt gelegitimeerd. In het bijzonder vragen we om de erkenning en valorisatie van het specifieke erfgoedonderzoek, dat de context en inhoud van de erfgoedorganisatie nodig heeft om uitgevoerd te kunnen worden. Dit vraagt ook een andere blik op de vraag wie onderzoeker is en wie niet. In het licht van de digitale samenleving en het toenemende belang van data en digitale processen in een organisatie, krijgen deze vragen nog een bijkomende dimensie.

Maar deze inclusieve kijk vraagt ook om verregaande zelfreflectie en zelfkritiek. Als kinderen van de eigen 'moderne' tijd, omgeving, achtergrond en opleiding, werken we – zeker wanneer het om onderzoek gaat – binnen een specifiek, inhoudelijk en methodologisch paradigma dat intrinsiek westers en zelfs eurocentrisch is. Dat is het kader waarbinnen wordt gewerkt en waarvan we ons bewust dienen te zijn. De keerzijde daarvan is dat – hoe inclusief we ook wensen te zijn – er blinde vlekken zijn. Zijn we er wel effectief voor iedereen? Hoe kijken anderen naar ons, onze collectie, de wijze waarop we ermee omgaan en haar onderzoeken? Kan het anders? Moet het soms anders? Zo ja, waarom, door wie en hoe?

We breken dan ook een lans om onszelf als erfgoedorganisaties en onderzoekers radicaal uit te dagen. Om de blinde vlekken bloot te leggen, bewust openingen te creëren en kritisch te zijn. Zodat het onderzoeksbeleid écht inclusief en meerstemmig wordt, net zoals de rest van de werking van de erfgoedinstelling.¹⁵

PLEIDOOI

Kortom, erfgoedonderzoek is open, kritisch en reflectief. Werk een uitgesproken meerstemmig en multiperspectivistisch onderzoeksbeleid uit.

We pleiten ervoor om onszelf als erfgoedorganisaties en onderzoekers radicaal uit te dagen. Om de blinde vlekken zichtbaar te maken en bewust openingen te creëren en kritisch te zijn. Zodat het onderzoeksbeleid echt inclusief en meerstemmig wordt.

¹⁵ Olga Van Oost (2024), Wie heeft de macht? Nadia Nsayi over het einde van het klassieke onderzoek. *faro | tijdschrift over cultureel erfgoed*, 17(2), 74-77.

4 Voorwaarden en suggesties om op een volwaardige manier aan onderzoek te doen in een erfgoedcontext

In het vorige onderdeel schetsten we de voornaamste thema's die tijdens de bijeenkomsten van het Lerend Netwerk Erfgoedonderzoek en Kennisontwikkeling besproken werden en hielden we een pleidooi om een en ander anders aan te pakken. Op basis daarvan zoomen we in wat volgt in op de voorwaarden en suggesties om onderzoek meer op het voorplan te krijgen in en buiten de erfgoedwereld. Kapstok is telkens een bredere bezorgdheid of struikelblok.

GEBREK AAN TIJD EN MIDDELEN

Erfgoedorganisaties moeten tijd en middelen krijgen om nieuwe kennis en inzichten op te bouwen, nieuwe bronnen en perspectieven te exploreren of nieuwe en andersoortige onderzoeksmethoden te verkennen. Ze mogen zich niet beperken tot de reproductie en valorisatie van bestaand onderzoek. Dit kan door:

- > Erfgoedorganisaties vlotter toegang te laten krijgen tot de vele projectmiddelen en subsidiekanalen met betrekking tot onderzoek, zowel op Europees, landelijk als Vlaams niveau.
- > Erkende cultureel-erfgoedorganisaties de facto als wetenschappelijke instellingen te beschouwen en te benoemen, waardoor ze evengoed kunnen meedingen naar fondsen waarvoor ze vandaag (nog) niet in aanmerking komen.
- > Als erfgoedsector beter op de hoogte te zijn van de mogelijke subsidiekanalen, projectoproepen ... en de wijze waarop we hierop kunnen intekenen. Maar evengoed van de recentste inzichten en evoluties op onderzoeks- en beleidsvlak (zowel theoretisch-inhoudelijk als praktisch-methodologisch); zodat we hierop als organisaties adequaat kunnen inspelen bij het opzetten en uitschrijven van projectaanvragen.
- > Meer in te zetten op mogelijke partnerschappen met spelers (o.a. academia) die wel rechtstreekse toegang hebben tot projectmiddelen. Als erfgoedorganisaties of sector kunnen we profiteren van het hefboomeffect dat dergelijke partners kunnen teweegbrengen, doordat ze goed vernetwerkt zijn en doorgaans kunnen rekenen op ondersteuning voor het uitwerken en indienen van projectvoorstellen. Voorwaarde hierbij is dat dergelijke partnerschappen vertrekken vanuit gelijkwaardigheid, zodat alle betrokkenen zich waarlijk gehoord en gewaardeerd voelen en ieders expertise maximaal gevaloriseerd wordt. Duidelijke afsprakenkaders voor financiering en sjablonen voor samenwerkingsovereenkomsten kunnen hierbij richtinggevend zijn.
- > De erkenning en valorisatie van het specifieke erfgoedonderzoek, en dus de erkenning dat erfgoedorganisaties zélf kennisproducenten zijn, zonder dat ze zich moeten spiegelen en conformeren aan de logica's en wetmatigheden van de academische onderzoekswereld.
- > De unieke positie van erfgoedorganisaties als mediator en plek voor interdisciplinair onderzoek naar voren te schuiven. Tussen onderzoeksinstellingen, vakgroepen en disciplines gaat het er soms concurrentieel aan toe. Maar evengoed vallen we te vaak terug op de gekende onderzoekspartners en hebben we te weinig oog voor andere potentiële onderzoekspartners, in of buiten de academische

wereld. Een erfgoedinstelling kan een katalysator zijn om disciplineoverschrijdend, op een gelijkwaardige en constructieve manier aan onderzoek te doen, of om onderzoek disciplineoverschrijdend te delen en te valoriseren. Het is een sterkte die we meer moeten benadrukken en uitspelen.

DE PLEK VAN ONDERZOEK IN DE ORGANISATIE

Bij veel organisaties staat onderzoek niet centraal (genoeg) in de organisatie. We pleiten ervoor om onderzoek zijn rechtmatige plaats te geven in erfgoedorganisaties. Dit kan door uit te gaan van een holistische benadering van wat onderzoek is, kan of zou moeten zijn. Concreet:

- > Erfgoedorganisaties vertrekken best vanuit een integrale onderzoeksbenadering, waarbij de onderzoekscyclus centraal staat, gekoppeld aan een breder databeleid en ruimere datapolitiek. Zo ontstaat het besef dat onderzoek niet iets is waarmee slechts enkelen in de organisatie zich bezig moeten houden. Onderzoek zit namelijk verweven in en sluit aan bij heel wat regulier erfgoedwerk. Het staat met andere woorden centraal in elke erfgoedorganisatie – ook al wordt het niet altijd als dusdanig ervaren.
- > Wanneer erfgoedorganisaties een state-of-the-art onderzoeksbeleid willen ontwikkelen, is een verhoogd ‘onderzoeks- en databewustzijn’ bij alle collega’s van primordiaal belang. Het besef dat zowel alle aspecten van een hedendaagse erfgoedwerking een onderzoekscomponent in zich dragen (of op zijn minst bijdragen tot het continue proces van kennisproductie, -reproductie en -ontsluiting) is essentieel. Iedereen heeft hierbij immers zijn/haar/hun rol te vervullen; elke schakel is essentieel voor het geheel.
- > Door zich bewust te worden van de eigen kennisproducerende rol en positie, kan er hiervoor in erfgoedorganisaties ook expliciet ruimte vrijgemaakt worden. Denk aan herkomstonderzoek of onderzoek over de nieuwe kennis (over collecties, de organisatie, de bezoekers) die met een tentoonstelling wordt gegeneerd.
- > Wanneer we de functie van onderzoek als basis beschouwen van een erfgoedorganisatie, lijkt het ons het bekijken waard of onderzoek een aparte functie in het decreet zou moeten blijven of dat het misschien eerder een transversale functie zou kunnen zijn. Zodoende kan er meer recht worden gedaan aan de werkelijke plaats van onderzoek en kennisontwikkeling in een hedendaagse erfgoedwerking. Al snel zou in elke erfgoedorganisatie, maar ook bij beleidsmakers, het besef groeien dat er eigenlijk veel meer aan onderzoek wordt gedaan dan initieel gedacht.
- > Ook door onderzoek fysiek en digitaal een meer zichtbare plaats te geven in de organisatie kan het belang ervan worden onderstreept. Steeds meer collectiebeherende erfgoedinstellingen en andere erfgoedorganisaties herwaarderen met het oog hierop hun bibliotheek of documentatiecentrum. Daar waar die vroeger vaak wat weggestoken zaten, worden ze nu uitgespeeld als publiek toegankelijke informatiehubs waar alle info en data (zowel de fysieke als de digitale) over de collectie en de werking beschikbaar en consulteerbaar zijn. Deze fysieke plek kent idealiter haar digitale pendant. De zoektocht naar het meest ideale model hieromtrent is nog volop bezig, waarbij zich kwesties stellen rond open databeleid, auteursrechten, dataveiligheid, digitale duurzaamheid ...
- > Door naast het officiële beleidsplan en andere plannen (zoals het collectie-, het calamiteiten- of het marketingplan) ruimte te maken voor een apart onderzoeksbeleidsplan dat nauw verweven is met en inspeelt op de andere plannen, krijgt onderzoek de ruimte die het verdient. Steeds meer erfgoedorganisaties werken daarnaast met een wetenschappelijke adviesraad die het onderzoeksbeleid mee helpt uitzetten en opvolgen.

MEDEWERKERS MET DE JUISTE COMPETENTIES

Willen we onderzoek in het hart van elke erfgoedorganisatie plaatsen, dan is het ook noodzakelijk dat de juiste competenties aanwezig zijn.

- > Gelet op onze verbrede onderzoeksdefinitie betekent dit niet noodzakelijk dat we op zoek zijn naar meer curatoren-experten, ook al hebben die zeker hun plaats. Het betekent vooral dat we in een erfgoedorganisatie op zoek zijn naar meerdere complementaire onderzoeksprofielen (ook al worden

die niet noodzakelijk als ‘onderzoeker’ omschreven) of naar mensen die, eventueel naast hun eigen onderzoekscompetenties, de competentie hebben om anderen samen te brengen rond onderzoek, partnerschappen aan te gaan, te coachen en te delegeren. Voor heel wat kleinere erfgoedorganisaties is het namelijk niet mogelijk om een (laat staan meerdere) voltijdse onderzoeker(s) in huis te halen.

- > Door in erfgoedorganisaties meer transversaal te werken en uit te gaan van de idee van lerende of kennisproductieve organisaties kunnen we als erfgoedorganisatie verder springen. In zo’n organisaties zijn al heel wat kennis of competenties aanwezig en worden de mogelijkheden gecreëerd om deze kennis en competenties verder te ontwikkelen of aan te scherpen. Onderzoek, (van elkaar) leren en competentieontwikkeling zijn immers nauw met elkaar verbonden.
- > Door meer samen te werken tussen erfgoedorganisaties en beter zicht te hebben op waar de kennis en onderzoeksvaardigheden zich precies bevinden, kunnen competenties ook vaker en beter gedeeld worden in de cultureel-erfgoedsector. Dienstverlenende cultureel-erfgoedorganisaties en FARO kunnen hierbij een sleutelrol vervullen. Het bundelen van kennis en vaardigheden, eventueel gekoppeld aan het poolen van onderzoeksmiddelen, kan het onderzoek een stevige duw in de rug geven. Samen kunnen we immers meer.

SAMENWERKING MET DE (ACADEMISCHE) ONDERZOEKSWERELD

Vlaamse cultureel-erfgoedorganisaties werken al sinds jaar en dag samen met de (academische) onderzoekswereld. Er is echter nog ruimte voor verbetering. De (academische) onderzoekswereld zou de erfgoedsector, veel meer dan vandaag het geval is, beter beschouwen als een evidente en natuurlijke partner (en omgekeerd). We hebben elkaar immers veel te bieden.

- > Aan universiteiten en hogescholen moet er veel meer evidencebased lesgegeven worden, vanuit een grondige kennis van en in interactie met de sector zelf. Via stages, gastcolleges, in-housewerkcolleges en gezamenlijke onderzoeksprojecten kunnen deze bruggen geslagen worden. Erfgoedorganisaties kunnen hier bewust op inzetten en dit zoveel mogelijk faciliteren, bijvoorbeeld door het promoten van objectgebaseerd onderzoek en vormen van onderzoek die enkel in de context van een erfgoedorganisatie kunnen plaatsvinden.
- > Meer praktijkgerichte onderzoeksvaardigheden en kennis over andersoortig erfgoedonderzoek bij toekomstige erfgoedwerkers is essentieel. Het klassieke profiel van de curator-expert is slechts een van de mogelijke onderzoeksprofielen in een erfgoedorganisatie. Dit betekent enerzijds dat de opleidingen die het meest voorbereiden op een carrière in de erfgoedsector ((kunst-)geschiedenis, archeologie, erfgoedstudies, archivaliek, museologie, conservatie-restauratie ...) hun studenten hier al tijdens de basisopleiding moeten op voorbereiden. Anderzijds betekent het ook dat jongeren die een opleiding volgen buiten de (evidente) erfgedegeoriënteerde opleidingen erfgoedorganisaties moeten kunnen leren kennen als potentiële stage- en latere werkplekken.
- > Door te voorzien in posities voor gastonderzoekers, sabbaticals, ruimtes en eventueel middelen voor (praktijk)colleges en -onderzoek ... kunnen cultureel-erfgoedorganisaties tegemoetkomen aan een verzuiming die leeft onder heel wat academici, namelijk de druk van de efficiëntie- en outputgeoriënteerde logica van het huidige wetenschappelijke bedrijf. Erfgoedorganisaties kunnen hun aparte rol en unieke plaats in het onderzoekslandschap benadrukken als creatieve vrijplaatsen voor onderzoek, waar de voorwaarden bestaan die in de reguliere academische wereld niet meer (of veel te weinig) voorkomen; als plekken waar verdieping en traagheid omarmd worden om tot betekenisvolle resultaten en duurzame uitwisseling te komen; als plekken waar onderzoek als proces wordt gewaardeerd, los van een strikt efficiëntie- en resultaatgericht denken. En als plekken waar op een andere, vaak creatieve(re) manier met onderzoek en de bevindingen ervan kan worden omgegaan.
- > Ten slotte kunnen erfgoedorganisaties meer nog dan nu het geval is aansluiting zoeken bij de groeiende beweging rond burgerwetenschap en andere initiatieven die beroep doen op de kracht en mogelijkheden van het samen verkennen en onderzoeken.

DE VERBEELDINGSKRACHT AANWAKKEREN

Ten slotte is er het feit dat we ons als erfgoedorganisaties wensen te presenteren als meerstemmige plaatsen van onderzoek, waar verschillende perspectieven samen kunnen en mogen komen. We willen als

organisaties ook onderzoeksmatig meer in een diverse en dus meerstemmige samenleving staan, zowel inhoudelijk-thematisch als praktisch-methodologisch. De evolutie naar een ‘democratisering’ van de onderzoeksfunctie gebeurt vandaag bijna overal ter wereld, met meer ruimte voor meerstemmigheid. Daarbij wordt expertise niet enkel afgemeten aan academische/wetenschappelijke merites, en daarbij staat de erfgoedorganisatie exclusieve autoriteit af. Dit betekent voor heel wat erfgoedorganisaties een sprong in het duister. Het impliceert niet alleen een stevige mate van zelfreflectie over het huidige en toekomstige handelen, maar betekent natuurlijk ook dat de leiding deels uit handen gegeven wordt en de organisatie zich kwetsbaar opstelt. Dat is niet voor iedereen even gemakkelijk. Los van mogelijke filosofisch-ideologische standpunten (die niet noodzakelijk stroken met ideeën rond meerstemmigheid en multiperspectiviteit) is er de angst om de controle over het narratief te verliezen. Radicaal meerstemmig werken betekent echter niet dat een breder (museaal) perspectief en handelingskader overbodig worden. Ook in de context van bijvoorbeeld herkomstonderzoek blijven die nodig. Gelukkig bestaan er ondertussen zowel in Vlaanderen als internationaal heel wat goede voorbeelden die hierbij richtinggevend kunnen zijn.

- > Door ervoor te zorgen dat het personeelsbestand, de raad van bestuur en/of het wetenschappelijk comité van de organisatie divers is, waardoor er sowieso meerdere perspectieven in huis zijn, kan hier al op een ‘organische’ manier mee aan de slag gegaan worden.
- > Daarnaast kan er beroep gedaan worden op stagiairs, externe ervaringsdeskundigen of hun belangenbehartigers en de vele andere mogelijkheden om externe stemmen op een gestructureerde manier te betrekken bij de werking van de organisatie in het algemeen en het onderzoeksbeleid in het bijzonder. Zie bijvoorbeeld de hierboven aangehaalde beweging rond burgerwetenschap.
- > Ook door in te zetten op het potentieel en de verbeeldingskracht van kunstenaars en andere creatievelingen kunnen klassieke onderzoeksthema’s of -kwesties anders benaderd worden en nieuwe thema’s of onderzoeksmethodes verkend worden. Een ‘kanteling’ van de onderzoeksblik levert vaak verrassende en waardevolle resultaten op. Door meer in te zetten op artistiek onderzoek (hoe breed en controversieel deze term ook is) kunnen bovendien linken gelegd worden met meer kunstzinnige en/of creatieve opleidings- en onderzoeksinstituten.

5 Wat nu?

Bovenstaande inzichten, ideeën en denksporen werden voor het eerst voorgesteld en besproken tijdens het Groot Onderhoud 2024.¹⁶ Over het algemeen waren de deelnemers aan de twee sessies waarin de toekomst van het onderzoek in een erfgoedcontext centraal stond, het eens met deze analyse. Daarnaast dachten ze mee na over kansen en mogelijkheden om medewerkers met de juiste competenties te vinden, de plek van onderzoek in de erfgoedorganisaties meer centraal te stellen, het gebrek aan tijd en middelen tegen te gaan, de samenwerking met de (academische) onderzoekswereld te intensiveren en op te waarderen en om de verbeeldingskracht inzake onderzoek aan te wakkeren. Tijdens de boeiende gespreks- en discussietafels kwamen voorstellen op tafel waar we zelf al aan gedacht hadden, evenals een aantal nieuwe/andere insteken (zie bijlage 2).

Tijdens het Groot Onderhoud werd ons ook expliciet gevraagd om het thema ‘onderzoek’ te blijven agenderen, ook na het Lerend Netwerk Erfgoedonderzoek en Kennisontwikkeling. Dat zullen we als steunpunt blijven doen. We willen deze inspiratienota dan ook als startpunt nemen om het gesprek aan te gaan met diverse betrokkenen uit de erfgoedsector zelf, de (academische) onderzoekswereld en beleidsmakers. Uit de vele gesprekken die we voerden onthouden we voornamelijk dat onderzoek in een erfgoedcontext niet alleen belangrijk is maar in het hart van iedere erfgoedorganisatie hoort te staan. Niet elke erfgoedorganisatie staat (al) zover of heeft hier de middelen toe. Maar zowat iedereen is ervan overtuigd dat er in en buiten de erfgoedsector voldoende potentieel is om de onderzoekskracht te versterken en de unieke onderzoeksecologie die de combinatie onderzoek en erfgoed kan opleveren te laten groeien en bloeien. Dit kunnen en doen we best niet alleen, maar in verenigde kracht met alle betrokken actoren in en buiten de erfgoedsector.

¹⁶ Zie <https://faro.be/het-groot-onderhoud-2024>

6 Bijlagen

BIJLAGE 1: OPZET EN VERSLAG VAN HET LEREND NETWERK ERFGOEDONDERZOEK EN KENNISONTWIKKELING 2023-2024

In 2023 lanceerde FARO een nieuw format in het vormingsaanbod, de lerende netwerken. Onder het motto ‘Samen komen we verder’ onderzoeken en bespreken de deelnemers aan zo’n lerend netwerk tijdens een beperkt aantal bijeenkomsten een specifieke kwestie of onderzoeksvraag. Bedoeling is te komen tot een ‘eindproduct’. Dat kan bijvoorbeeld een praktische handleiding, methode of stappenplan zijn; maar evengoed een visietekst of inspiratienota. Het Lerend Netwerk Onderzoek en Kennisontwikkeling beet de spits af.

Alexander Vander Stichele

Samen op zoek naar antwoorden

WAAROM EEN LEREND NETWERK OVER ONDERZOEK?

Uit de resultaten van de FARO-nodenbevraging uit 2021 bleek onderzoek af en toe op te duiken als thema en bezorgdheid. Een aantal respondenten gaven aan dat onderzoek in de organisatie steeds weer naar het achterplan verdwijnt, dat ze het gevoel hebben op onderzoeksvlak tekort te schieten en dat ze hierbij meer ondersteuning willen. Ook via onze contacten met de erfgoedsector en de vragen om advies bleek dat heel wat erfgoedwerkers met vragen zitten rond de onderzoeksfunctie in hun organisatie. Daarnaast merkten we op dat deze kwestie ook in het buitenland sterk aan de orde is. Omdat er over het thema heel veel kennis aanwezig is in de erfgoedsector, onderzoek bij uitstek samenwerking vereist en de onderzoekspraktijk ook heel verscheiden is besloten we om het eerste lerend netwerk dat we opzetten aan dit thema te wijden.

Ook de lerende netwerken ontstonden vanuit een specifieke nood binnen de sector. FARO organiseert sinds jaar en dag een diverse waaier aan vormingen. De voorbije jaren hebben we sterk ingezet op een aanbod voor startende erfgoedwerkers en ontstonden een aantal vaste basiscursussen die jaarlijks terugkeren. Meer ervaren erfgoedwerkers bleven daardoor wat op hun honger zitten, zo bleek uit onze klantenbevraging: ze wilden graag praktisch of intellectueel uitgedaagd worden. Bovendien wilden ze samen met anderen hun erfgoedpraktijk vormgeven en hierin stappen vooruitzetten; waarbij ze hun eigen kennis en ervaring maximaal kunnen inzetten. Vanuit die optiek besloot FARO om het format van het lerend netwerk te introduceren.

HOE PAKTEN WE HET AAN?

Het idee opperen om een lerend netwerk op te zetten is een zaak, de praktische uitwerking ervan is een ander paar mouwen. Omdat het thema onderzoek zo verscheiden is en er heel wat kwesties aan bod kunnen komen, besloten we om eerst zelf wat huiswerk te doen. In FARO richtten we een interne werkgroep op waarmee we de literatuur over onderzoek in de erfgoedcontext verkenden. Wat zijn de voornaamste kwesties die vandaag spelen en welke antwoorden worden hierop geformuleerd?

Op basis van onze literatuurstudie en een eerste mapping van mogelijke thema's besloten we om een kick-offevenement te organiseren over het thema onderzoek. Dat wilden we aangrijpen om zowel het thema naar voren te schuiven en het lerend netwerk aan te kondigen, als om de mogelijke onderzoeksvragen en -kwesties waar het lerend netwerk zich zou kunnen mee bezig houden verder af te bakenen. Als sprekers op het kick-offevenement nodigden we Emily Pringle en François Mairesse uit. Pringle is een Britse onderzoekster en zelfstandig cultureel consultant die jarenlang aan het hoofd stond van het Learning Department van Tate Londen. De Belg François Mairesse, professor museologie aan de Sorbonne, is dan weer een van de prominentste denkers over musea vandaag. Beiden publiceerden ze over de onderzoekspraktijk in het kader van een museumwerking.

Op basis van de voorzet die Emily Pringle en François Mairesse gaven, het daaropvolgende gesprek en de reacties die we achteraf nog mochten ontvangen, kwamen we tot een lijstje van transversale thema's en richtvragen. Uiteindelijk herleidden we dit lijstje tot vier thema's, waarrond we onze ontmoetingen met het lerend netwerk zouden organiseren:

- > Wat betekenen onderzoek en kennisontwikkeling in de context van een erfgoedwerking?
- > Is iedereen potentieel onderzoeker?
- > Hoe kunnen we kennis en onderzoeksresultaten optimaal delen en valoriseren?
- > De samenwerking met de (academische) onderzoekswereld.

Tijdens het kick-offmoment en de daaropvolgende communicatie deden we ook het concept van het lerend netwerk uit de doeken. Cruciaal hierbij was dat diegenen die zich opgaven als deelnemer zich engageerden om actief mee te werken om van de bijeenkomsten een succes te maken. Dit zorgde voor een 'zelfselectie' omdat niet iedere geïnteresseerde dit engagement kon aangaan tijdens de periode waarop het lerend netwerk actief zou zijn (voorjaar 2023 tot voorjaar 2024). Uiteindelijk gaven een vijftiental erfgoedwerkers aan dat ze wilden deelnemen aan het traject. Er was geen verplichting om alle vier de bijeenkomsten bij te wonen, ook al werd dit sterk aanbevolen.

Actief meewerken betekende in de context van het Lerend Netwerk Erfgoedonderzoek en Kennisontwikkeling dat er voorafgaand aan de bijeenkomsten een aantal teksten werden gelezen en er tijdens de bijeenkomsten mee werd nagedacht en gediscussieerd. Maar ook dat iedere bijeenkomst mee werd voorbereid en georganiseerd vanuit het netwerk en plaatsvond bij een van de deelnemers. Onze vier bijeenkomsten vonden dan ook plaats in het Middelheimmuseum, het Red Star Line museum, het Industriemuseum en het Modemuseum Hasselt.

DE VIER BIJEENKOMSTEN: EEN IMPRESSIE

9 juni 2023 - Middelheimmuseum Antwerpen

De eerste bijeenkomst van het lerend netwerk had niet beter kunnen starten. We waren te gast in het Middelheimmuseum. Plaats van afspraak was de Franchise Unit, het paviljoen van Atelier van Lieshout, midden in het park. Het was een zonovergoten dag en iedereen had er veel zin in. We begonnen de dag met een uitgebreide kennismakingsronde, waarbij we ingingen op de motivatie om deel te nemen aan het lerend netwerk en de verwachtingen hieromtrent. Uit deze kennismakingsronde bleek dat we zowel mensen uit musea, archieven, erfgoedbibliotheken als dienstverlenende organisaties rond de tafel hadden. Sommigen onder hen draaiden al geruime tijd mee in de erfgoedsector, anderen waren behoorlijk nieuw. Wat zo goed als iedereen deelde was een achtergrond in (academisch) onderzoek en een verantwoordelijkheid voor of betrokkenheid bij het onderzoek in hun huidige organisatie. In die zin zat het profiel van de deelnemers goed, ook al had het voor ons gerust wat diverser gemogen.

Na de kennismakingsronde begon het echte werk. Tijdens die eerste bijeenkomst bogen we ons 's morgens over de vraag wat onderzoek en kennisontwikkeling (kunnen) zijn in de context van een erfgoedwerking. We vertrokken hierbij van de inzichten en typologieën van Pringle en Mairesse, verder uitgewerkt door de IJslandse museologe Ólöf Sigfúsdóttir. Daarnaast vertelden Veerle Meul en Ine Vermeylen ons over de wijze waarop er in het Middelheimmuseum aan onderzoek wordt gedaan. Hannelore Franck deed hetzelfde voor het Yper Museum. Deze persoonlijke verhalen, die inzicht geven in de werking van elkaars organisaties, werden door de deelnemers erg sterk geapprecieerd. Ze gaven

tijdens iedere bijeenkomst telkens weer aanleiding tot boeiende vragen en gesprekken. In de namiddag lieten we ons leiden door de ideeën van Joseph Kessels om na te denken over de voorwaarden waarop we kunnen komen tot meer kennisproductieve organisaties, waarin een onderzoekende houding meer centraal komt te staan.

Door met diverse gespreksformules te werken, gaande van kleine groepsdiscussies over collectieve presentatie- en feedbackmomenten tot een wandelgesprek in het park, probeerden we de dag ook gevarieerd en dynamisch te houden. De collega's van het Middelheimmuseum trokken de discussie over de plaats van onderzoek in hun organisatie en de verscheidenheid ervan verder open door ons ook mee te nemen naar de bibliotheek. Die fungeert (en zal in de toekomst nog meer fungeren) als centrale kennishub en open plek om kennis op te doen en te delen. Bovendien maakten we kennis met Wendy Morris, die ons introduceerde in haar artistieke onderzoekspraktijk. Want ook dit soort onderzoek heeft zijn plaats binnen de context van erfgoedorganisaties en draagt bij tot het unieke karakter ervan.

22 september 2023 - Red Star Line Museum Antwerpen

Voor de tweede bijeenkomst van het lerend netwerk verzamelden we opnieuw in Antwerpen. Bram Beelaert en zijn collega's van het Red Star Line Museum hadden ons uitgenodigd en samen met ons en de collega's van Abby (Kortrijk) de dag mee voorbereid. Het centrale thema van de tweede bijeenkomst was een meer participatieve aanpak van onderzoek in de erfgoedsector, de status en rol van de onderzoeker in de organisatie en de vraag of niet iedereen potentieel onderzoeker is of kan zijn. Voorafgaand aan de bijeenkomst stuurden we de deelnemers hierover een aantal teksten toe.

We trapt de dag op gang met een beschouwing van Olga Van Oost over de status van kennis in onze samenleving, in relatie tot waarheidsvinding en het gevaar van een (te) enge deterministisch westerse blik hierop. Na de intro van Olga gingen we in kleine groepjes dieper in op dit thema aan de hand van een drietal (provocerende) stellingen:

- > Praktische kennis is evenwaardig aan academische kennis.
- > Iedereen onderzoeker is een illusie.
- > Meerstemmigheid en waarheidsvinding sluiten elkaar per definitie uit.

Na de boeiende discussies en de plenaire bespreking hiervan, waarbij onder meer gepleit werd om voldoende aandacht te blijven hebben voor belangeloze en niet-utilitaire "poëtische kennis", was het de beurt aan de collega's van Red Star Line Museum om hun onderzoeksbeleid voor te stellen. Naast de verschillende vormen van onderzoek die het museum uitvoert en de manier waarop het dat doet, focuste Bram Beelaert ook op de verschillende vormen van kennis die wordt aangeboord, gebruikt en gewaardeerd en op de wijze(n) waarop het museum aan kennisborging doet. Hun focus ligt op meer trage en participatieve vormen van kennisvergaring; waarbij de blik en inzichten van mensen met een migratieverleden ten volle worden meegenomen.¹⁷

In de namiddag lag de klemtoon op de vraag of iedereen potentieel onderzoeker is of kan zijn? Als er verschillende soorten kennis zijn die vaak bij verschillende personen aanwezig zijn, is iedereen dan (potentieel) onderzoeker? In welke mate en hoe kan je als erfgoedorganisatie andere kennis(vormen) aanboren, activeren en waarderen? Wat betekent dit voor het erfgoedonderzoek, de wijze waarop het gevoerd en ontsloten wordt?

Om deze vragen bespreekbaar te maken, verkenden we de mogelijkheid van een participatieladder voor onderzoek. Jacqueline van Leeuwen gaf een inleiding over participatieladders in de context van erfgoedwerk en de verschillende vormen en mogelijkheden van (meer) participatief onderzoek. Ze besprak hierbij de potentiële voor- en nadelen, evenals de hindernissen die ermee gepaard kunnen gaan. Daarna gingen we zelf aan de slag om haar eerste voorstel voor een participatieladder onderzoek kritisch te bespreken. Uit de bespreking zou blijken dat een participatieladder voor erfgoedonderzoek niet het

¹⁷ Bram Beelaert (2024), Met mensen in de diepte gaan. Onderzoek en participatie op maat. *faro* | tijdschrift over cultureel erfgoed, 17(2), 54-59.

meest geschikte instrument is. Het idee van een *participatietaart* kreeg langzaam gestalte (zie ook bijlage 3).

In het laatste dagdeel gaf Nadia Babazia, publieksmedewerker Red Star Line Museum, een overzicht van de verschillende participatieve (onderzoeks)projecten waarrond ze al gewerkt heeft en momenteel nog werkt. Het betreft projecten waarbij ze het verhaal van het museum koppelt aan hedendaagse migratieverhalen en -geschiedenissen en waarbij ze mensen met een migratieachtergrond maximaal betreft.

We sloten de dag in het Red Star Line Museum af met een boeiende hands-onworkshop, waarbij we onder deskundige begeleiding van Laura Vargas het concept heimwee verkenden.

1 december 2023 - Industriemuseum Gent

Begin december was het verzamelen geblazen in Gent voor de derde bijeenkomst van het lerend netwerk. De collega's van het Industriemuseum ontvingen ons in de bibliotheek. Ook in het Industriemuseum neemt de bibliotheek een centrale plaats in als cruciaal onderdeel van de aanwezige kennisinfrastructuur. Daar waar de bibliotheek vroeger vaak wat verscholen zat, krijgt ze in steeds meer erfgoedorganisaties een (meer) zichtbare plaats en staat ze open voor iedereen. Zo ook in het Industriemuseum.

Tijdens deze bijeenkomst stond het delen en valoriseren van onderzoek centraal. Saskia Scheltjens, hoofd research services bij het Rijksmuseum (Amsterdam) vervoegde ons in Gent. Saskia werkt sinds jaar en dag rond data- en informatiebeheer in de context van erfgoedorganisaties. Ze heeft dan ook een heel uitgesproken en goed onderbouwde visie op de wijze waarop erfgoedorganisaties aan onderzoek moeten doen. En hoe dit onderzoek ingebed moet zijn in een bredere data- en informatie-ecologie. Vertrekend vanuit de casus van het Rijksmuseum schetste Saskia ons haar visie op onderzoek. Concepten als 'open science' en de 'research cycle' werden geduid; evenals het verschil tussen data, informatie en kennis en het feit dat we eigenlijk al in een post-digitale samenleving leven. Het kwam naderhand tot een boeiend gesprek tussen de deelnemers aan het lerend netwerk, waarbij we het beeld dat Saskia schetste aftoetsten aan onze eigen organisaties.

Aansluitend op de presentatie van Saskia gaven Brigitte De Meyer en Hilde Langeraert ons een blik achter de boeiende onderzoekswereld van het Industriemuseum. De veelheid van de onderzoeksinitiatieven, de accenten die ze leggen en het onderzoeksbeleid dat ze voeren kwamen allemaal aan bod. Evenals het belang van een goed doordachte en performante kennisinfrastructuur, zowel op fysiek als digitaal vlak. Ook gingen Brigitte en Hilde nader in op de verschillende initiatieven die het Industriemuseum neemt om de resultaten van hun onderzoek te valoriseren voor een zo breed mogelijk publiek.

Nadat we het 's morgens uitgebreid hadden over de onderzoekscyclus en de mate waarin die al dan niet wordt toegepast in onze organisaties, gingen we in het namiddagdeelte na hoe we aan een ecosysteem kunnen bouwen waarin we de onderzoekscyclus alle kansen kunnen geven. Saskia en Hilde gaven weer een eerste voorzet, waarop we plenair discussieerden over de voorwaarden die vervuld moeten zijn om te komen tot een echte open onderzoekscultuur in erfgoedorganisaties. Het was fijn dat meerdere collega's van Hilde en Brigitte mee aan tafel schoven om het gesprek mee te stofferen en van input te voorzien.

26 januari 2024 - Modemuseum Hasselt

Voor de laatste fysieke bijeenkomst van het lerend netwerk trokken we naar het Hasseltse Modemuseum. Karolien De Clippel bereidde samen met haar team en Jan Stuyck van CKV deze bijeenkomst voor. Net zoals bij de derde bijeenkomst het geval was, nodigden we ook nu weer een externe spreker uit: Maude Bass-Krueger, professor aan de UGent. Centraal tijdens deze bijeenkomst stond immers de samenwerking met de academische wereld. En het Modemuseum Hasselt werkt nauw samen met Bass-Krueger in het door haar opgerichte Revers-netwerk.

We startten de dag met een korte terugblik. Wat namen we tot nu toe van de bijeenkomsten van het lerend netwerk mee en wat verwachten we van de laatste bijeenkomst? Zoals blijkt uit de getuigenissen

die we opnamen in het themadossier in *faro*¹⁸, namen verschillende deelnemers aan het netwerk andere zaken mee uit hun deelname. Het is boeiend om te zien hoe eenzelfde format bij iedereen anders binnenkomt en resoneert.

Na de opwarmer begonnen we aan het thema van de dag – de samenwerking tussen academische en erfgoedpartners – met een verkenning van mogelijke vormen van samenwerking tussen beide partijen. In kleine groepjes bekeken we diverse samenwerkingsvormen, kozen er een uit en bespraken de voor- en nadelen ervan, evenals de voorwaarden om van de samenwerkingsvorm een succes te maken. Vervolgens bespraken we plenair de uitkomst van de groeps gesprekken. Uit de plenaire terugkoppeling kwamen een aantal interessante pistes voor meer en/of betere samenwerking met de academische wereld naar voren.

Na het reflectie- en discussiemoment was het tijd voor het eerste praktijkvoorbeeld van de dag. Jan Stuyck vertelde ons hoe het CKV/M HKA de voorbije jaren aan onderzoek deed en welke rol de academische wereld hierin speelde. Uit zijn verhaal blijkt dat ook dienstverlenende cultureel-erfgoedorganisaties een belangrijke rol kunnen spelen in het opzetten van specifieke onderzoeksprojecten die een wezenlijk verschil kunnen maken voor hun deelsector. Zoals bleek uit de voorbeelden die Jan aanhaalde, gebeurt dit bij hen vaak in een vruchtbare samenwerking met een academische onderzoekspartner. Enerzijds gebeurt dit uit noodzaak. Het CKV is immers een kleine organisatie ingebed in M HKA, met relatief weinig onderzoekskracht. Anderzijds gebeurt dit omdat ze de expertise zoeken waar ze zit, of omdat ze zelf benaderd worden door academische onderzoekers.

In het namiddagdeelte wilden we dieper ingaan op de wijze waarop we de samenwerking tussen het erfgoedveld en de academische wereld kunnen versterken. Karolien De Clippel begon de namiddag met een uiteenzetting over het onderzoek in het Modemuseum. Net zoals bij de andere praktijkverhalen was ook haar betoog een eerlijke inkijk in de interne onderzoekskeuken, waarbij ze zowel aangaf wat goed gaat op onderzoeksvlak als waar het Modemuseum tegenaan loopt.

Na haar presentatie gaf Karolien het woord aan Maud Bass-Krueger, die ze als gast had uitgenodigd. Maud is volgens Karolien namelijk het typevoorbeeld van de professor die de ivoren toren sloopt en actief op zoek gaat naar samenwerkingen met de erfgoedsector. In haar presentatie ging Bass-Krueger in op een resem aan mogelijke samenwerkingsvormen. Het werd al snel duidelijk dat ze erfgoedorganisaties ziet als evenwaardige partners binnen de kennisecologie rond mode, met niet alleen een rijk archief aan objecten maar bovenal met een heel specifieke vorm van kennis en ervaring. Door actief en regelmatig samen te werken, waarbij ieders expertise als evenwaardig wordt beschouwd kunnen zowel academische onderzoekers als onderzoekers in erfgoedorganisaties elkaar bevruchten en stappen vooruitzetten binnen hun respectievelijke vakgebieden. Met deze boodschap en de levendige discussie die erop volgde sloten we ons eerste lerende netwerk heel mooi af.

HET VERVOLG

Voor het Lerend Netwerk Erfgoedonderzoek en Kennisontwikkeling bleef het niet bij de vier hierboven beschreven bijeenkomsten. Al vanaf de eerste bijeenkomst werd de wens uitgesproken om toe te werken naar een concreet eindproduct. Al snel werd duidelijk dat dit een inspiratienota moest worden, gebaseerd op de gesprekken en discussies die we voerden tijdens de vier bijeenkomsten van het lerend netwerk. Met deze nota willen we niet alleen de verzuchtingen rond onderzoek in de context van erfgoedwerk benoemen. We willen de nota, *hence the name*, ook gebruiken om ideeën en pistes aan te reiken die er in de toekomst kunnen toe leiden dat de notie onderzoek niet alleen breder ingevuld wordt binnen de erfgoedsector, maar ook dat onderzoek een (nog) meer centrale plaats zal innemen in erfgoedorganisaties. Met de nota richten we ons trouwens niet alleen naar de erfgoedsector zelf, maar ook naar de academische onderzoekswereld en het beleid.

In de maanden na de bijeenkomsten van het lerend netwerk schreven we samen aan een eerste versie van de inspiratienota. Deze versie werd voor het eerst voorgesteld en besproken tijdens het Groot Onderhoud

¹⁸ Alexander Vander Stichele (2024), "Even uit de ratrace stappen". Deelnemers van het lerend netwerk. *faro* | tijdschrift over cultureel erfgoed, 17(2), 82-84.

op 31 mei. Op basis van de feedback die we toen ontvingen werd de nota verder verfijnd, uitgewerkt en herschreven tot een finale versie. Deze finale versie willen we de komende maanden gebruiken om het gesprek verder aan te vuren binnen de sector zelf, maar ook om over dit thema in gesprek te treden met onderzoekers buiten de sector en met beleidsmakers.

BIJLAGE 2: VERSLAG GESPREKS- EN DISCUSSIETAFEL TIJDENS GROOT ONDERHOUD 2024

Verslaggevers: Hilde Langeraert, Veerle Meul, Jan Stuyck, Wendy Van Hoorde & Hannelore Franck

Zoeken naar kansen en mogelijkheden om:

- medewerkers met de juiste competenties te vinden;
- de plek van onderzoek in organisaties meer centraal te stellen;
- het gebrek aan tijd en middelen tegen te gaan;
- de samenwerking met de (academische) onderzoekswereld te intensiveren en op te waarderen;
- de verbeeldingskracht inzake onderzoek aan te wakkeren.

1. Medewerkers met de juiste competenties vinden, aantrekken of zelf opleiden

- Meer inzetten op multidisciplinaire teams.
- Vacatureprofiel verbreden. Buiten de klassieke diploma's mikken: (kunst)geschiedenis ... Ook ervaring en levenstraject mee in ogenschouw nemen.
- Opleidingen zijn nu vaak te theoretisch. Meer praktijk en concrete veldkennis inbouwen. Maar deze bal ligt natuurlijk in het kamp van opleidingsinstanties.
- Meer inzetten op beroepsinlevingsstages.
- Projecten opzetten (eventueel op locatie) met studenten en/of andere potentiële doelgroepen.
- Iemand in huis met onderzoeksinzicht en -ervaring die anderen kan helpen en begeleiden, is noodzakelijk.
- Noodzakelijke competenties hangen samen met de omschrijving van wat we onder onderzoek verstaan en welke onderzoeksvragen we (willen) stellen. Op basis van de omschrijving en vragen wordt duidelijk welke competenties we nodig hebben.
- We moeten evolueren naar een meer gedecentraliseerd kennis- en competentiemodel. In plaats dat alles bij een of slechts enkele personen zit (curator-expert), moeten we streven naar een meer horizontaal model waarbij kennis en competenties bij verschillende medewerkers zitten.
- Naast experts heb je ook nood aan generalisten.
- Gesprek aangaan met opleidingsinstituten (universiteiten, hogescholen, volwassenenonderwijs ...) om samen na te denken over de erfgoedwerkers en -profielen van de toekomst.
- Hieraan gekoppeld moet de erfgoedwereld meer tijd nemen om te reflecteren over de profielen van de toekomst, zodat het gesprek op een onderbouwde manier kan aangegaan worden.
- De erfgoedwereld en erfgoedwerkers moeten proberen bij te blijven over de meest recente inzichten en evoluties op academisch vlak inzake onderzoek en onderzoeksmethoden. Dat is niet altijd mogelijk of evident eens men aan het werk is. Hierdoor wordt de kloof met de academische wereld groter (zie ook verder: samenwerking met (academische) onderzoekswereld).
- De kennis en competenties van (potentiële) vrijwilligers meer aanspreken en inzetten. Nu gebeurt dit wellicht (nog) te weinig. Ook zij kunnen/willen vaak groeien in hun job als vrijwilliger.
- Zorg voor onderzoeksraad, wetenschappelijke raad of bestuur met diverse profielen. Dit kan de zoektocht naar al te veel 'gelijkgezinden' vermijden en toelaten om andere paden te verkennen.
- Bekijk de optie voor meer flexibele samenwerkingsverbanden, waardoor je meer kans hebt om specifieke expertises en competenties (tijdelijk) aan te trekken. Niet iedereen hoeft een vaste medewerker te worden en/of niet iedereen wil dat.
- Zorg voor interne bijscholing of vormingsbudget en -portefeuille voor elke medewerker.

2. De plek van onderzoek in organisaties meer centraal stellen

3. Gebrek aan tijd en middelen tegengaan

- Meer inzetten op samenwerking met opleidingen. Presenteer je organisatie naar hen toe als een onderzoeksvriendelijke organisatie die openstaat voor samenwerkingen, onderzoek op locatie ...
- Zoeken naar alternatieven buiten klassieke subsidiëeringskanalen om meer budget voor onderzoek op te halen en meer betrokkenheid hierrond te creëren (bv: businessclubs, filantropische stichtingen, crowdsourcing, NFT-veilingen ...).
- Door in te zetten op enkele meer 'sexy' onderzoekstrajecten waar je aandacht en middelen voor kan genereren, kan je onderzoek meer centraal stellen en middelen en tijd genereren voor minder sexy onderzoek.
- Onderzoek in de organisatie en het beleidsplan hoger op de agenda plaatsen, waardoor er meer tijd (en misschien ook meer middelen) zijn voor verdieping en onderzoek = beleidskeuzes maken. Hier moeten we als erfgoedorganisaties de hand in eigen boezem durven steken. We schieten hier allemaal wat in tekort.
- Ook het beleid moet onderzoek hoger inschatten en valoriseren, zodat het in de instellingen hoger op de agenda komt te staan.
- Zoeken naar efficiëntiewinsten in de organisatie, waardoor er tijd en ruimte kan vrijkomen voor bijkomend onderzoek.
- Erfgoedcellen kunnen lokaal ook middelen vrijmaken voor onderzoek + koppelen aan andere projecten.
- Probeer formats zoals een dag per week onderzoeksdag, vergaderloze dagen, onderzoeks-sabbaticals ...
- Eigen onderzoekstrajecten en -focus minder laten leiden door de tentoonstellingskalender en meer door de eigen collectie, noden, onderwerpen en expertise. Werk voor andere zaken meer samen met partners of (tijdelijke) onderzoekers; terwijl je intern op je eigen kernthema's qua onderzoek kan focussen.
- Minder projectmatig werken en meer op lange termijn met onderzoeksplan en -kalender.
- Door primair werk te maken van collectieregistratie en -ontsluiting kan tijd vrijkomen voor collectieonderzoek.

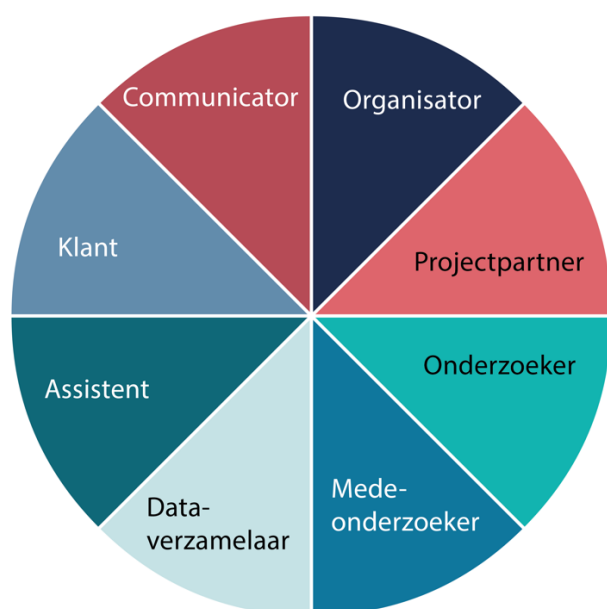
4. De samenwerking met de (academische) onderzoekswereld intensiveren en opwaarderen

- Samenwerkingen aangaan met minder klassieke/andere opleidingen: sociale wetenschappen, IT, zorg en welzijn ...
- Zorg voor geregelde ontmoetingsmomenten en gemeenschappelijke aanspreekpunten. Samenwerkingen gebeuren nu vaak ad hoc of via een ons-kent-onslogica, terwijl dit meer structureel en in wisselende constellaties zou kunnen/moeten zijn. Daarvoor moeten we elkaar wel (leren) kennen en meer met elkaar in gesprek gaan.
- Er is nood aan een kennis- en onderzoeksvragendatabank, die als link kan fungeren tussen de academische en erfgoedwereld. Nu stukt de informatiedoorstroom tussen beide werelden al te vaak; waarbij zeker kleine en/of zeer lokale spelers op hun honger blijven zitten. Ze zijn nauwelijks zicht- en vindbaar.
- Tegelijkertijd is er aan beide kanten heel wat goodwill en bestaan er al heel wat mooie samenwerkingsinitiatieven. Concreet ziet men nog heel wat kansen m.b.t. (bis)stages, thesissen, academici betrekken bij wetenschappelijke raad, stuur- of klankbordgroepen, opleidingen minder theoretisch en meer praktijkgericht maken ...
- De samenwerking zou al sterk kunnen verbeteren indien beide werelden vertrekken vanuit een bredere omschrijving van onderzoek in een erfgoedcontext en indien academici hun output in het kader van de samenwerking (teksten voor catalogi, tentoonstellingen, podcasts, tools ...) meer of beter zouden kunnen valoriseren binnen hun eigen traject. Essentieel hierbij is dat ook het beleid en de verschillende subsidiëeringsinstanties mee aan boord zijn/op de kar springen. Zo kunnen nieuwe en andersoortige samenwerkingen ontstaan met heel wat potentieel.

BIJLAGE 3: DE ROLLEN VAN EXTERNEN BIJ ONDERZOEK IN ERFGOEDORGANISATIES

Jacqueline van Leeuwen

Onderzoek is steeds minder een activiteit op een eiland. Vaak worden externen betrokken. Dat kunnen collega's zijn, experts uit andere organisaties, vrijwilligers of buurtbewoners (of ...). Het is belangrijk om van bij aanvang helder te maken welke rol een externe precies speelt in het project en hoever zijn verantwoordelijkheid reikt. Het onderstaande model formuleert zeven rollen die externen kunnen opnemen bij het onderzoek in cultureel-erfgoedorganisaties.

De verschillende rollen zijn bewust niet weergegeven als een ladder, want het is niet zo dat de ene rol beter is dan de andere. Ze zijn gelijkwaardig. Onderzoeksprojecten in samenwerking hoeven de bijdrage van externen ook niet te beperken tot één rol: verschillende rollen kunnen naast elkaar bestaan in een project, of variëren naargelang de specifieke projectfase. Bovendien kunnen externen na verloop van tijd, als hun expertise is toegenomen, ook doorgroeien naar andere rollen.

Externe is ORGANISATOR

OMSCHRIJVING

Externen (zowel vanuit een professionele rol als vanuit een vrijwillig engagement) bepalen de probleemstelling van een onderzoek. Ze zorgen doorgaans ook voor de financiering.

- > Deze organisatoren verzamelen zelf de data, maar hebben hulp nodig van experts bij het bepalen van de dataverzamelmethode en/of de wijze waarop de resultaten geanalyseerd, geïnterpreteerd en gerapporteerd kunnen worden.

WAT VERWACHT MEN VAN DE ERFGOEDORGANISATIE? EXPERT-ADVIES

- > Advies geven over het formuleren van de probleemstelling en de methodiek die wordt gehanteerd.
- > Advies geven bij het analyseren, interpreteren en rapporteren van de resultaten.
- > Het standpunt van de erfgoedorganisatie duidelijk verwoorden (niet elk onderzoek is relevant voor de organisatie zelf, hier moeten keuzes gemaakt worden).
- > Komen tot een *common ground*, een win-win voor alle partijen.

UITDAGINGEN VOOR DE ERFGOEDORGANISATIE

- > Erfgoedorganisaties kunnen niet altijd gratis onderzoek voor derden uitvoeren.
- > Omgaan met diverse vormen van kwaliteit m.b.t. data. De GDPR-regels omtrent datadeling en -gebruik correct opvolgen.
- > Het verbinden van de eigen werking aan datgene wat de andere doet.

Externe is PROJECTPARTNER

OMSCHRIJVING

Externen bepalen samen met de erfgoedorganisatie de probleemstelling en de onderzoeksmethodiek. Beide partijen dienen samen een onderzoeksaanvraag in, met daarin: doelstellingen, begroting en projectplan.

- > Alle partijen verdelen de taken helder: ze bepalen samen wie de gegevens verzamelt, wie de analyse uitvoert en hoe er gerapporteerd en gedissemineerd wordt.
- > Er worden samen beslissingen genomen in geval van aanpassingen aan de onderzoeksopzet en -methodiek.

WAT VERWACHT MEN VAN DE ERFGOEDORGANISATIE? EEN GELIJKE PARTNER

- > (Advies geven over) het formuleren van de probleemstelling en de methodiek die wordt gehanteerd.
- > Het standpunt van de erfgoedorganisatie duidelijk verwoorden.
- > Komen tot een *common ground*, een win-win voor alle partijen.
- > Conflicten bespreekbaar maken.

UITDAGINGEN VOOR DE ERFGOEDORGANISATIE

- > Alle betrokkenen als evenwaardige partners zien die evenveel inspraak hebben in het onderzoek.
- > Verschillende types kennis als evenwaardige kennis zien.
- > Onbewuste machtsposities bespreekbaar maken en openstaan voor kritiek.
- > De GDPR-regels omtrent datadeling en -gebruik correct opvolgen.

Externe is ONDERZOEKER

OMSCHRIJVING

In opdracht van een erfgoedorganisatie voeren externen (tegen betaling) een onderzoek uit. De externen zijn verantwoordelijk voor de kwaliteit van het onderzoek.

WAT VERWACHT MEN VAN DE ERFGOEDORGANISATIE? EEN HELDERE OPDRACHT

- > De opdracht tot het uitvoeren van het onderzoek formuleren.
- > De nodige middelen ter beschikking stellen (zowel financiële als niet-financiële middelen: kennis, netwerk, werkruimten ...).
- > Het onderzoeksproces opvolgen.
- > De resultaten implementeren.

UITDAGINGEN VOOR DE ERFGOEDORGANISATIE

- > Verantwoordelijkheid voor het onderzoek.
- > De kwaliteit van het onderzoek waarborgen.
- > Transparantie/openheid over het onderzoek en de resultaten. De GDPR-regels omtrent datadeling en -gebruik correct opvolgen.

Externe is MEDE-ONDERZOEKER

OMSCHRIJVING

De externen hebben inspraak in de formulering van de probleemstelling en de keuze van de methodiek. Hun voornaamste taak is het verzamelen, analyseren en interpreteren van de data. Ook kunnen ze hypothesen formuleren. Bovendien krijgen ze inspraak bij eventuele aanpassingen aan de onderzoeksopzet of -methodiek.

WAT VERWACHT MEN VAN DE ERFGOEDORGANISATIE? EEN ONDERZOEKSLEIDER

- > Alle partners betrokken houden, het overzicht bewaren, de agenda & doelstellingen bewaken.
- > Doorvragen, samenvatten, coachen.
- > Het standpunt van de erfgoedorganisatie duidelijk verwoorden.
- > Conflicten bespreekbaar maken.
- > Zorgen voor een (bijkomende) opleiding voor de externen.
- > Externen met raad en daad bijstaan bij de uitvoering van het onderzoek.
- > Zorgen voor een relevante waardering van de externen.

UITDAGINGEN VOOR DE ERFGOEDORGANISATIE

- > Alle betrokkenen als evenwaardige partners zien die inspraak hebben in de uitvoering van het onderzoek.
- > Verschillende types kennis als evenwaardige kennis zien.
- > Onbewuste machtsposities bespreekbaar maken en openstaan voor kritiek.
- > Bepalen wie wat mag doen met het resultaat van het onderzoek.
- > De GDPR-regels omtrent datadeling en -gebruik correct opvolgen.

Externe is DATAVERZAMELAAR

OMSCHRIJVING

Externen zijn betrokken bij het uitvoeren van het onderzoek: ze zoeken zelf data op, verrijken data (bijvoorbeeld door een classificatie of metadata toe te kennen) en/of zorgen dat de data correct geregistreerd en doorgegeven worden.

- > Deze externen zijn niet betrokken bij de formulering van de probleemstelling, noch bij de analyse of interpretatie van de verzamelde data of het formuleren van hypothesen.
- > Wel kunnen ze conclusies voorstellen en de erfgoedorganisatie advies geven.
- > Ze zijn medeverantwoordelijk voor het proces en de resultaten.

WAT VERWACHT MEN VAN DE ERFGOEDORGANISATIE? EEN COACH

- > Kader scheppen.
- > Inspireren en stimuleren.
- > Luisteren naar suggesties en ideeën.
- > Kwaliteitscontrole garanderen.
- > Externen opleiden om de classificatie goed te doen en hun gegevens goed in te voeren: hun bijdrage faciliteren.
- > Zorgen voor een relevante waardering van de externen.

UITDAGINGEN VOOR DE ERFGOEDORGANISATIE

- > De grenzen van het onderzoek bewaken (qua opzet, methodiek, bronnen).
- > Externen niet als louter ‘werkmieren’ behandelen maar hen blijvend stimuleren en inspireren.
- > Kwaliteitscontrole uitvoeren op de aangeleverde data.
- > De GDPR-regels omtrent datadeling en -gebruik correct opvolgen.

Externe is ASSISTENT

OMSCHRIJVING

Externen verwerken bestaande data, bijvoorbeeld door transcripties te maken of te verbeteren. Externen zijn niet betrokken bij de analyse of interpretatie van de verzamelde data. Ze voegen zelf ook geen nieuwe data toe.

WAT VERWACHT MEN VAN DE ERFGOEDORGANISATIE? EEN COACH

- > Kader scheppen.
- > Kwaliteitscontrole garanderen.
- > Externen opleiden om de transcriptie te maken: hun bijdrage faciliteren.
- > Zorgen voor een relevante waardering van de externen.

UITDAGINGEN VOOR DE ERFGOEDORGANISATIE

- > Externen niet als louter ‘werkmieren’ behandelen.
- > Kwaliteitscontrole uitvoeren op de aangeleverde transcripties.
- > De GDPR-regels omtrent datadeling en -gebruik correct opvolgen.

Externe is KLANKBORD

OMSCHRIJVING

Externen geven hun mening bij de start van het onderzoeksproject: de vraagstelling, mogelijke bronnen, de aanpak.

- > Externen geven feedback tijdens de looptijd van het onderzoek (zowel inhoudelijk als procesgericht).
- > Na afloop van het project geven ze hun mening over de resultaten.
- > Feedback is gestructureerd tijdens bepaalde momenten.

WAT VERWACHT MEN VAN DE ERFGOEDORGANISATIE? EEN ONDERZOEKENDE HOUDING

- > Actief op zoek gaan naar kritische stemmen.
- > Wijs en representatief samenstellen van een klankbordgroep.
- > Alle argumenten en meningen serieus nemen.
- > Argumenten pro en contra transparant afwegen.
- > Bijsturen van het onderzoek (proces en resultaten) op basis van de input.
- > Beargumenteren waarom bepaalde suggesties niet gevolgd werden.

UITDAGINGEN VOOR DE ERFGOEDORGANISATIE

- > De erfgoedorganisatie neemt uiteindelijk de beslissing: risico op schijnparticipatie en instrumentalisering.
- > Openheid voor de mening van anderen.
- > Waarderen van de mening van anderen.
- > De GDPR-regels omtrent datadeling en -gebruik correct opvolgen.

Externe is COMMUNICATOR

OMSCHRIJVING

Externen staan in voor de interne en externe communicatie van het project.

- > Een communicatieplan opstellen voor interne en externe communicatie, rekening houdend met de motivatie van deelnemers.
- > Het onderzoek vertalen naar een bredere gemeenschap.
- > Ambassadeur: met enthousiasme mensen overtuigen om op de hoogte te zijn of mee te werken aan het onderzoek.
- > Eventueel ook: events opzetten.

WAT VERWACHT MEN VAN DE ERFGOEDORGANISATIE? RUIMTE

- > Feedback/ondersteuning bij de ontwikkeling van communicatiematerialen (vanuit de eigen insteek, boodschap, kennis van het doelpubliek ...).
- > Afspraken over verwoording project, huisstijl, vermelding partners en logo's ...
- > Toegang tot de socialemediakanalen van de organisatie.
- > Toegang tot de interne communicatiekanalen.
- > Vertrouwen.

UITDAGINGEN VOOR DE ERFGOEDORGANISATIE

- > Grip blijven houden op het imago (het beeld waarmee de organisatie naar buiten treedt), in het bijzonder bij samenwerking met de media.
- > Waken over de haalbaarheid van deze opdracht voor externen.
- > Realistische verwachtingen over het belang; de reikwijdte van het project bewaken.
- > De GDPR-regels omtrent datadeling en -gebruik correct opvolgen.

Inspiratiebronnen voor dit overzicht

- > Sherry R. Arnstein's (1969), A Ladder of Citizen Participation. *Journal of the American Planning Association*, 35(1969)4, pp. 216-224.
- > Participatieladder FARO, zie: <https://faro.be/publicaties/erfgoedparticipatieladder>.
- > M. Haklay (2013), Citizen Science and Volunteered Geographic Information - overview and typology of participation in: D.Z. Sui, S. Elwood en M.F. Goodchild (eds.) (2013). *Crowdsourcing Geographic Knowledge: Volunteered Geographic Information (VGI) in Theory and Practice*. Berlin: Springer. pp 105-122.
- > Nina Simon, *The participatory Museum*, 2005.